

CAPUT XXVII.

In primo homine exortam fuisse omnem plenitudinem generis humani, in qua prævidit Deus quæ pars honoranda esset præmio, quæ damanda supplicio.

I. MERITO igitur vera religio mundi universi eum, animantium quoque universorum, hoc est, et animarum et corporum conditorem agnoscit et prædicat. In quibus terrenis præcipuus ab illo ad ejus imaginem homo propter eam causam, quam dixi, et si qua forte alia major latet, factus est unus, sed non relictus est solus. Nihil enim est quam hoc genus tam discordiosum vitio, tam sociale natura. Neque commodius contra vitium discordiae vel cavendum ne existeret, vel sanandum cum existisset, natura loqueretur humana, quam recordationem illius parentis, quem propterea Deus creare voluit unum, de quo multitudo propagaretur, ut hac admonitione etiam in multis concors unitas servaretur. Quod vero foemina illi ex ejus latere facta est¹, etiam hinc satis significatum est quam chara mariti et uxoris debeat esse conjunctio. Hæc opera Dei propterea sunt utique inusitata, quia prima. Qui autem ista non credunt, nulla facta prodigia debent credere: neque enim et ipsa, si usitato naturæ curriculo gignentur, prodigia dicerentur. Quid autem sub tanta gubernatione divinæ providentiae, quamvis ejus causa latet, frustra gignitur? Ait quidam Psalmus sacer: «Venite» et videte opera Domini, quæ posuit prodigia super ter-

¹ Gen. ii, 21-22.

» ram¹. » Cur ergo ex latere viri foemina facta sit, et hoc primum quodam modo prodigium quid præfiguraverit, alio loco, quantum me Deus adjuverit, dicam.

II. Nunc quoniam liber iste claudendus est, in hoc primo homine, qui primitus factus est, nondum quidem secundum evidentiam, jam tamen secundum Dei præscientiam exortas fuisse existimemus in genere humano societas, tanquam Civitates duas. Ex illo enim futuri erant homines, alii malis angelis in suppicio, alii bonis in præmio sociandi, quamvis occulto Dei judicio, sed tamen justo. Cum enim scriptum sit: «Universæ viæ Domini, » misericordia et veritas²; » nec injusta ejus gratia, nec crudelis potest esse justitia.

¹ Psal. xlvi, 9. — ² Id. xxiv, 10.

1. Ita quoniam liber iste claudendus est, in hoc primo homine, qui primitus factus est, nondum quidem secundum evidentiam, jam tamen secundum Dei præscientiam exortas fuisse existimemus in genere humano societas, tanquam Civitates duas. Ex illo enim futuri erant homines, alii malis angelis in suppicio, alii bonis in præmio sociandi, quamvis occulto Dei judicio, sed tamen justo. Cum enim scriptum sit: «Universæ viæ Domini, » misericordia et veritas²; » nec injusta ejus gratia, nec crudelis potest esse justitia.

¹ Apoc. xxi, 8. — ² Math. 5, 28.

IN QUO DOCETUR MORTEM IN HOMINIBUS ESSE POENALEM, ORTAMQUE EX ADAMI

PECCATO.

CAPUT I.

De lapsu primi hominis, per quem est contracta mortalitas.

EXPEDITIS¹ de nostri sæculi exortu et de initio generis humani difficillimis quæstionibus, nunc jam de lapsu primi hominis, imo primorum hominum, et de origine ac propagine mortis humanæ disputationem a nobis institutam rerum ordo depositit. Non enim eo modo, quo Angelos, condiderat Deus homines; ut etiamsi peccassent, mori omnino non possent: sed ita ut perfunctos obedientiæ munere sine interventu mortis angelica immortalitas et beata æternitas sequeretur; inobedientes autem mors plecteret damnatione justissima: quod etiam in libro superiore jam diximus.

¹ Vide D. Guillou. tom. xxi, p. 256-259.

» olo loco, distinximus ipsas, in juc

» II. Mune domini ipsas, in juc

» prius posuimus, diu

» secundum dividimus, deinde

» tertium subdividimus, tunc tamen secundum dividimus, deinde

» quartum subdividimus, tunc tamen secundum dividimus, deinde

» quintum subdividimus, tunc tamen secundum dividimus, deinde

» sextum subdividimus, tunc tamen secundum dividimus, deinde

» septimum subdividimus, tunc tamen secundum dividimus, deinde

» octimum subdividimus, tunc tamen secundum dividimus, deinde

» nonagesimum subdividimus, tunc tamen secundum dividimus, deinde

» centesimum subdividimus, tunc tamen secundum dividimus, deinde

» millesimum subdividimus, tunc tamen secundum dividimus, deinde

CAPUT II.

De ea morte, que animæ semper utcumque victuræ accidere potest, et ea cui corpus obnoxium est.

SED de ipso genere mortis video mihi paulo diligentius disserendum. Quamvis enim humana anima veraciter immortalis prohibeat, habet tamen quamdam etiam ipsa mortem suam. Nam ideo dicitur immortalis, quia modo quodam quantulocumque non desinit vivere atque sentire: corpus autem ideo mortale, quoniam deserit omni vita potest, nec per se ipsum aliquatenus vivit. Mors igitur animæ fit, cum eam deserit Deus: sicut corporis, cum id deserit anima. Ergo utriusque rei, id est, totius hominis mors est, cum anima a Deo deserta deserit corpus. Ita enim nec ex Deo vivit ipsa nec corpus ex ipsa, Hujusmodi autem totius hominis mortem illa sequitur, quam secundam mortem divinorum eloquiorum appellat auctoritas¹. Hanc Salvator significavit, qui ait: « Eum timete, » qui habet potestatem et corpus et animam perdere » in gehennam². » Quod cum ante non fiat, quam cum anima corpori sic fuerit copulata, ut nulla diremptione separantur; mirum videri potest quomodo corpus ea morte dicatur occidi, qua non ab anima deseritur, sed animatum sentiensque cruciatum. Nam in illa pena ultima ac sempiterna, de qua diligentius suo loco disserendum est, recte mors animæ dicitur, quia non vivit ex Deo: mors autem corporis quoniam modo, cum vivat ex anima? Non enim aliter potest ipsa corporalia, quæ post resurrectionem futura sunt, sentire tormenta. An quia vita

¹ Apoc. xxi, 8. — ² Matth. x, 28.

qualiscumque aliquod bonum est, dolor autem malum, ideo nec vivere corpus dicendum est, in quo anima non vivendi causa est, sed dolendi? Vivit itaque anima ex Deo; cum vivit bene; non enim potest bene vivere, nisi Deo operante in se quod bonum est: vivit autem corpus ex anima, cum anima vivit in corpore; seu vivat ipsa, seu non vivat ex Deo. Impiorum namque in corporibus vita, non animarum, sed corporum vita est: quam possunt eis animæ etiam mortuæ, hoc est, a Deo desertæ, quantulacumque propria vita, ex qua et immortales sunt, non desistente, conferre. Verum in damnatione novissima quamvis homo sentire non desinat, tamen quia sensus ipse nec voluptate suavis, nec quiete salubris, sed dolore penaliter est, non immerito mors est potius appellata quam vita. Ideo autem secunda, quia post illam primam est; qua fit coherentium diremptio naturarum, sive Dei et animæ, sive animæ et corporis. De prima igitur corporis morte dici potest, quod bonis bona sit, malis mala; secunda vero sine dubio sicut nullorum bonorum est, ita nulli bona.

CAPUT III.

Utrum mors, quæ per peccatum primorum hominum in omnes homines pertransiit, etiam Sanctis poena peccati sit.

Non autem dissimulanda nascitur quæstio utrum vera mors, qua separantur anima et corpus, bonis sit bona. Quia si ita est, quomodo poterit obtineri, quod etiam ipsa sit poena peccati? Hanc enim primi homines, nisi pecca-

vissent, perpessi utique non fuissent. Quo igitur pacto bona esse possit bonis, quæ accidere non posset nisi malis? Sed rursus si non nisi malis posset accidere, non debet bonis bona esse, sed nulla. Cur enim esset ulla poena, in quibus non essent ulla punienda? Quapropter fatendum est primos quidem homines ita fuisse institutos, ut si non peccassent, nullum mortis experientur genus: sed eosdem primos peccatores ita fuisse morte multatos, ut etiam quidquid de eorum stirpe esset exortum, eidem poenæ teneretur obnoxium. Non enim aliud ex eis, quam quod ipsi fuerant, nasceretur. Pro magnitudine quippe culpæ illius naturam damnatio mutavit in pejus; ut quod penaliter præcessit in peccantibus hominibus primis, etiam naturaliter sequeretur in nascentibus cæteris. Neque enim ita homo ex homine, sicut homo ex pulvere. Pulvis namque homini faciendo materies fuit: homo autem homini gignendo parens. Proinde quod est terra, non hoc est caro, quamvis ex terra facta sit caro. Quod est autem parens homo, hoc est et proles homo. In primo igitur homine per foeminam in progeniem transiturum universum genus humanum fuit, quando illa conjugum copula divinam sententiam suæ damnationis exceptit: et quod homo factus est, non cum crearetur, sed cum peccaret et puniretur, hoc genuit, quantum quidem attinet ad peccati et mortis originem. Non enim ad infantilem hebetudinem et infirmitatem animi et corporis, quam videmus in parvulis, peccato vel poena ille redactus est: quæ Deus voluit esse tanquam primordia catulorum, quorum parentes in bestiale vitam mortemque dejecerat: sicut scriptum est: « Homo cum in honore esset, non in tellexit; comparatus est pecoribus non intelligentibus, et similis factus est illis¹. » Nisi quod infantes infirmiores

¹ Psal. xlviii, 13.

etiam cernimus in usu motuque membrorum et sensu appetendi atque vitandi, quam sunt aliorum tenerimi fœtus animalium: tanquam se tanto attollat excellentius supra cætera animantia vis humana, quanto magis impetum suum, velut sagitta, cum arcus extenditur, retrorsum reducta distulerit. Non ergo ad ista infantilia rudimenta præsumptione illicita et damnatione justa prolapsus vel impulsus est primus homo: sed hactenus in eo natura humana vitiata atque mutata est, ut repugnantem patetur in membris inobedientiam concupiscendi, et obstringeretur necessitate moriendo; atque ita id quod vitio poenaque factus est, id est, obnoxios peccato mortique generaret. A quo peccati vinculo, si per Mediatoris gratiam solvuntur infantes, hanc solam mortem perpeti possunt, quæ animam sejungit a corpore: in secundam vero illam sine fine poenalem liberati a peccati obligatione non transeunt.

CAPUT IV.

Cur ab his, qui per gratiam regenerationis absoluti sunt a peccato, non auferatur mors, id est, poena peccati.

Si quem vero movet, eur vel ipsam patientur, si et ipsa poena peccati est, quorum per gratiam reatus aboletur; jam ista quæstio in alio nostro opere, quod scripsimus de Baptismo parvolorum, tractata ac soluta est; ubi dictum est ad hoc relinquì animæ experimentum separationis a corpore, quamvis ablato jam criminis nexu, quoniam si regenerationis sacramentum continuo sequoretur immor-

talitas corporis, ipsa fides enervaretur, quæ tunc est fides, quando expectatur in spe, quod in re nondum videtur. Fidei autem robore atque certamine, in majoribus duntaxat æstatibus, etiam mortis fuerat superandus timor, quod in sanctis Martyribus maxime eminuit: cuius profecto certaminis nulla esset victoria, nulla gloria; quia nec ipsum omnino posset esse certamen, si post lavacrum regenerationis jam sancti non possent mortem perpeti corporalem. Cum parvulis autem baptizandis quis non ad Christi gratiam propterea potius curreret, ne a corpore solveretur? Atque ita non invisiili præmio probaretur fides; sed jam nec fides esset, confessim sui operis quærendo et sumendo mercedem. Nunc vero majore et mirabiliore gratia Salvatoris in usus justitiae peccati poena conversa est. Tunc enim dictum est homini: « Morieris, si peccaveris: » nunc dicitur Martyri: « Morere, ne pecces. » Tunc dictum est: « Si mandatum transgressi fueritis, morte moriemini¹: » nunc dicitur: « Si mortem recusaveritis, mandatum transgrediemini. » Quod tunc timendum fuerat, ut non peccaretur; nunc suscipiendum est, ne peccetur. Sic per ineffabilem Dei misericordiam et ipsa poena vitiorum transit in arma virtutis, et fit justi meritum etiam supplicium peccatoris. Tunc enim mors est acquisita peccando, nunc impletur justitia moriendo. Verum hoc in sanctis Martyribus, quibus alterutrum a persecutore proponitur, ut aut deserant fidem, aut sufferant mortem. Justi enim malunt credendo perpeti quod sunt primi iniqui non credendo perpessi. Nisi enim peccassent illi, non morerentur: peccabunt autem isti, nisi moriantur. Mortui sunt ergo illi, quia peccaverunt: non peccant isti, quia moriuntur. Factum est per illorum culpam, ut veniretur in poenam: fit per istorum poenam; ne veniatur

¹ Gen. ii, 17. peccato.

in culpam : non quia mors bonum aliquod facta est, quæ antea malum fuit; sed tantam Deus fidei præstilil gratiam, ut mors, quam vitæ constat esse contrariam, instrumentum fieret, per quod transiretur ad vitam.

CAPUT V.

*Quod sicut iniqui male utuntur lege quæ bona est,
ita et justi bene utuntur morte quæ mala est.*

APOSTOLUS cum vellet ostendere quantum peccatum, gratia non subveniente, ad nocendum valeret, etiam ipsam legem, qua prohibetur peccatum, non dubitavit dicere virtutem esse peccati. « Aculeus, inquit, mortis » est peccatum, virtus autem peccati lex¹. » Verissime omnino. Auget enim prohibitio desiderium operis illiciti, quando justitia non sic diligitur, ut peccandi cupiditas ejus delectatione vincatur. Ut autem diligatur et delectet vera justitia, nonnisi divina subveniet gratia. Sed ne propterea lex putaretur malum, quoniam virtus est dicta peccati; ideo ipse alio loco versans hujusmodi quæsitionem, inquit: « Lex quidem sancta, et mandatum sanctum et » justum et bonum. Quod ergo bonum est, inquit, mihi » factum est mors? Absit. Sed peccatum, ut appareat pec- » catum, per bonum mihi operatum est mortem, ut fiat » supra modum peccator aut peccatum per mandatum². » Supra modum » dixit, quia etiam prævaricatio additur, cum peccandi aucta libidine etiam lex ipsa contemnitur. Cur hoc commemorandum putavimus? Quia scilicet sicut lex non est malum, quando auget peccantium concupis-

¹ Cor. xv, 56. — ² Rom. vii, 12, 13.

centiam ; ita nec mors bonum est, quando auget patientium gloriam: cum vel illa pro iniuitate deseritur, et efficit prævaricatores; vel ista pro veritate suscipitur, et efficit Martyres. Ac per hoc lex quidem bona est, quia prohibitio est peccati; mors autem mala, quia stipendum est peccati: sed quemadmodum injusti male utuntur non tantum malis, sed etiam bonis; ita justi bene non tantum bonis, sed etiam malis. Hinc fit, ut et mali male lege utantur, quamvis sit lex bonum; et boni bene moriantur, quamvis sit mors malum.

CAPUT VI.

*De generalis mortis malo, quo animæ et corporis
societas separatur.*

QUAPROPTER quod attinet ad corporis mortem, id est, separationem animæ a corpore, cum eam patiuntur qui morientes appellantur, nulli bona est. Habet enim asperum sensum et contra naturam vis ipsa qua utrumque divellitur, quod fuerat in vivente conjunctum atque consertum, quandiu moratur, donec omnis admatur sensus, qui ex ipso inerat animæ carnisque complexu. Quam totam molestiam nonnunquam unus ictus corporis vel animæ raptus intercepit, nec eam sentiri præveniente celeritate permittit. Quidquid tamen illud est in morientibus, quod cum gravi sensu adimit sensum, pie fideliterque tolerando auget meritum patientiæ, non aufert vocabulum poenæ. Ita cum ex hominis primi perpetuata propagine procul dubio sit mors poena nascentis; tamen si pro pietate justitiaque pendatur, fit gloria renascentis: et cum sit mors peccati retributio, aliquando impetrat ut nihil retribuatur peccato.

CAPUT VII.

De morte, quam non regenerati pro Christi confessione suscipiunt.

NAM quicumque, etiam non percepto regenerationis lavacro, pro Christi confessione moriuntur, tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum si abluerentur sacro fonte baptismatis. Qui enim dixit : « Si quis non renatus fuerit » ex aqua et Spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum¹: » Alia sententia istos fecit exceptos, ubi non minus generaliter dixit : « Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego cum coram Patre meo, qui in celis est². » Et alio loco : « Qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam³. » Hinc est quod scriptum est : « Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus⁴. » Quid enim pretiosius quam mors, per quam fit ut et delicta omnia dimittantur, et merita cumulatius augantur? Neque enim tanti sunt meriti, qui cum mortem differre non possent, baptizati sunt, deletisque omnibus peccatis, ex hac vita emigrarunt, quanti sunt hi qui mortem, cum possent, ideo non distulerunt, quia maluerunt Christum confitendo finire vitam, quam eum negando ad ejus baptismum pervenire. Quod utique si fecissent, etiam hoc eis in illo lavacro dimitteretur, quod timore mortis negaverant Christum; in quo lavacro et illis facinus tam immane dimissum est, qui occiderant Christum. Sed quando sine abundantia gratiæ Spiritus illius, qui ubi vult spirat⁵,

¹ Joan. iii, 5. — ² Matth. x, 32. — ³ II. XVI, 25. — ⁴ Psal. cxv, 15. — ⁵ Joan. ii, 8.

tantum Christum amare possent, ut eum in tanto vitæ discriminé tanta sub spe veniæ negare non possent? Mors igitur pretiosa sanctorum, quibus cum tanta gratia est præmissa et prærogata mors Christi, ut ad eum acquirendum suam non cunctarentur impendere, in eos usus redactum esse monstravit, quod ad poenam peccantis antea fuerat constitutum, ut inde justitiae fructus uberior nasceretur. Mors ergo non ideo bonum videri debet, quia in tantam utilitatem non vi sua, sed divina opitulatione conversa est; ut quæ tunc metuenda proposita est, ne peccatum committeretur, nunc suscipienda proponatur, ut peccatum non committatur, commissumque deleatur, magnæque victoriæ debita justitiae palma reddatur.

CAPUT VIII.

Quod in sanctis primæ mortis pro veritate susceptio, secundæ sit mortis absolutio.

Si enim diligentius consideremus, etiam cum quisque pro veritate fideliter, et laudabiliter moritur, mors cavetur. Ideo quippe aliquid ejus suscipitur, ne tota contingat, et secunda insuper, quæ nunquam finiatur, accedat. Suscipitur enim animæ a corpore separatio, ne Deo ab anima separato etiam ipsa separetur a corpore, ac sic totius hominis prima morte completa secunda excipiat sempiterna. Quocirca mors quidem, ut dixi, cum eam morientes patiuntur, cumque in eis ut moriantur facit, nemini bona est, sed laudabiliter toleratur pro tenendo vel adipiscendo bono. Cum vero in ea sunt, qui jam mortui nuncupantur, non absurde dicitur *et malis mala; et bonis bona.* In re-

quie enim sunt animæ piorum a corpore separatae; impiorum autem poenas luunt: donec istarum ad æternam vitam, illarum vero ad æternam mortem, quæ secunda dicitur, corpora reviviscant.

CAPUT IX.

Tempus mortis, quo vitæ sensus aufertur, in morientibus, an in mortuis esse dicendum sit.

SED id tempus, quo animæ a corpore separatae aut in bonis sunt, aut in malis, utrum post mortem potius, an in morte dicendum est? Si enim post mortem est, jam non ipsa mors, quæ transacta atque præterita est, sed post eam vita præsens animæ bona, seu mala est. Mors autem tunc eis mala erat, quando erat, hoc est, quando eam patiebantur, cum morerentur: quoniam gravis et molestus eis inerat sensus; quo malo bene utuntur boni. Peracta autem mors quoniam modo vel bona, vel mala est, quæ jam non est? Porro si adhuc diligentius attendamus, nec illa mors esse apparebit, cuius gravem ac molestum in morientibus diximus sensum. Quandiu enim sentiunt, adhuc utique vivunt: et si adhuc vivunt, ante mortem quam in morte potius esse dicendi sunt: quia illa cum venerit, aufert omnem corporis sensum, qui ea propinquante molestus est. Ac per hoc quomodo morientes dicamus eos, qui nondum mortui sunt, sed imminente morte jam extrema et mortifera afflictione jactantur, explicare difficile est: etiamsi recte isti appellantur morientes; quia cum mors, quæ jam impendet, advenerit, non morientes, sed mortui nuncupantur. Nullus est ergo mo-

riens, nisi vivens; quoniam cum in tanta est extremitate vitæ, in quanta sunt quos agere animam dicimus, profecto qui nondum anima caruit, adhuc vivit. Idem ipse igitur simul et moriens est et vivens: sed morti accedens, vita decedens; adhuc tamen in vita, quia inest anima corpori; nondum autem in morte, quia nondum abscessit a corpore. Sed si cum abscesserit, nec tunc in morte, sed post mortem potius erit; quando sit in morte quis dixerit? Nam neque ullus moriens erit, si moriens et vivens simul esse nullus potest. Quandiu quippe anima in corpore est, non possumus negare viventem. Aut si moriens potius dicendus est, in cuius jam corpore agitur ut moriatur, nec simul quisquam potest esse vivens et moriens, quando sit vivens nescio.

CAPUT X.

De vita mortalium, quæ mors potius quam vita dicenda est.

Ex quo enim quisque in isto corpore morituro esse cœperit, nunquam in eo non agitur ut mors veniat. Hoc enim agit ejus mutabilitas toto tempore vitæ hujus, (si tamen vita dicenda est,) ut veniatur in mortem. Nemo quippe est qui non ei post annum sit, quam ante annum fuit, et eras quam hodie, et hodie quam heri, et paulo post quam nunc, et nunc quam paulo ante propinquior. Quoniam quidquid temporis vivitur, de spatio vivendi demitur; et quotidie fit minus minusque quod restat: ut omnino nihil sit aliud tempus vitæ hujus, quam cursus ad mortem, in quo nemo vel paululum stare, vel aliquanto

tardius ire permittitur : sed omnes urgentur pari motu, nec diverso impelluntur accessu. Neque enim cui vita brevior fuit , celerius diem duxit, quam ille cui longior : sed cum æqualiter et æqualia momenta raperentur ambo bus, alter habuit proprius , alter remotius, quo non impari velocitate ambo currebant. Aliud est autem amplius viæ peregrisse , aliud tardius ambulasse. Qui ergo usque ad mortem productiora spatia temporis agit, non lentius pergit, sed plus itineris conficit. Porro si ex illo quisque incipit mori, hoc est, esse in morte , ex quo in illo agi coeperit ipsa mors , id est, vitæ detractio , quia cum detra hendo finita fuerit, post mortem jam erit, non in morte : profecto ex quo esse incipit in hoc corpore, in morte est. Quid enim aliud diebus , horis, momentisque singulis agitur, donec ea consumpta mors quæ agebatur, implatur; et incipiat jam tempus esse post mortem, quod cum vita detraheretur, erat in morte? Nunquam igitur in vita homo est, ex quo est in corpore isto moriente potius quam vivente, si et in vita et in morte simul non potest esse. An potius et in vita et in morte simul est; in vita scilicet in qua vivit, donec tota detrahatur; in morte autem, qua jam moritur, cum vita detrahitur? Si enim non est in vita, quid est quod detrahitur, donec ejus fiat perfecta consumptio? Si autem non est in morte , quid est vitæ ipsa detractio? Non enim frustra cum vita fuerit corpori tota detracta, post mortem jam dicitur, nisi quia mors erat, cum detraheretur. Nam si, ea detracta, non est homo in morte , sed post mortem; quando, nisi cum detrahitur, erit in morte?

CAPUT XI.

An quisquam simul et vivens esse possit, et mortuus.

I. Si autem absurdum est, ut hominem antequam ad mortem perveniat, jam esse dicamus in morte; (cui enim propinquat peragendo vitæ suæ tempora, si jam in illa est?) maxime quia nimis est insolens, ut simul et vivens esse dicatur et moriens, cum vigilans et dormiens simul esse non possit, quærendum est quando erit moriens. Etenim antequam mors veniat, non est moriens, sed vivens : cum vero mors venerit, mortuus erit, non moriens. Illud ergo est adhuc ante mortem, hoc jam post mortem. Quando ergo in morte? (tunc enim est moriens,) ut quemadmodum tria sunt cum dicimus, ante mortem, in morte, post mortem; ita tria singulis singula, vivens, moriens, mortuusque reddantur. Quando itaque sit moriens, id est, in morte, ubi neque sit vivens, quod est ante mortem, neque mortuus, quod est post mortem, sed moriens, id est, in morte, difficillime definitur. Quandiu quippe est anima in corpore, maxime si etiam sensus adsit, procul dubio vivit homo, qui constat ex anima et corpore ; ac per hoc adhuc ante mortem, non in morte esse dicendus est : cum vero anima abscesserit, omnemque abstulerit corporis sensum, jam post mortem mortuusque prohibetur. Perit igitur inter utrumque, quo moriens, vel in morte sit : quoniam si adhuc vivit, ante mortem est; si vivere destitit, jam post mortem est. Nunquam ergo moriens, id est, in morte esse comprehenditur. Ita etiam in transcursu temporum quæritur præsens, nec invenitur: